

Motion till riksdagen 2013/14:U26

av **Bodil Ceballos m.fl. (MP)**
med anledning av skr. 2013/14:114

Strategisk exportkontroll 2013 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sveriges politik för global utveckling (PGU) även ska omfatta svensk vapenexport.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett demokratikriterium för respekt för mänskliga rättigheter vid krigsmaterielexport.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skärpa regelverket för exportkontroll så att det även omfattar Ryndbolagets produkter och tjänster.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ställa tuffare krav på öppenhet och transparens när industrin konstruerar sina motköpsaffärer.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Försvarexportmyndigheten (FXM).
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över dagens system för tillståndsgivning av strategiska produkter så att folkvalda kan hållas ansvariga för fattade beslut.

Motivering

I regeringens skrivelse 2013/14:114 Strategisk exportkontroll 2013 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden redovisas exportkontrollen av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Syftet med kontrollen av export av krigsmateriel är att se till att Sverige uppfyller både våra nationella målsättningar och våra internationella åtaganden,

Fel! Okänt namn på

genom att säkerställa att de produkter som förs ut ur Sverige går till för oss acceptabla mottagarländer enligt fastställda riktlinjer. Krigsmateriel får endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.

Under 2013 ökade vapenexporten med 22 procent jämfört med året innan till totalt 11,9 miljarder kronor. 54 procent av den svenska exporten gick till EU-länder samt till som det heter ”etablerade samarbetsländer” som Kanada, Sydafrika och USA. Resterande 46 procent är export till övriga världen fördelat på ett tjugotal länder, varav Indien, Saudiarabien och Thailand var de tre största exportdestinationerna.

De fem största enskilda mottagarländerna av svenskt krigsmateriel 2013 är:

1. Thailand
2. USA
3. Norge
4. Saudiarabien
5. Indien

På papperet har Sverige kanske världens strängaste krigsmaterielagstiftning. Vapenexport är i princip förbjuden. Men undantag kan medges enligt lagen om krigsmateriel om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det. Det gör det väldigt ofta. Regeringens riktlinjer säger i korthet att vapenexport inte bör beviljas om ett land är involverat i, eller riskerar att dras in i, en väpnad konflikt eller om det förekommer grova och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. Undantag görs även här.

Trots regeringens riktlinjer, som borde förhindra försäljning av vapensystem till länder i krig och till diktaturer, säljer Sverige krigsmateriel till både krigförande länder (t.ex. USA och Indien) och diktaturer (t.ex. Förenade arabemiraten och Saudiarabien).

Sveriges politik för global utveckling (PGU)

Enligt skrivelsen strävar regeringen efter att undvika effekter av den svenska krigsmaterielexporten som är negativa för ansträngningarna att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Regeringen menar att den arbetar för att den svenska krigsmaterielexporten ska ta hänsyn till PGU:s mål om en rättvis och hållbar global utveckling.

För Miljöpartiet låter det här som en läpparnas bekännelse. Vi har under ett stort antal år kritiserat regeringens arbete med exportkontroll, som vid åtskilliga tillfällen visat exempel på stor dubbelmoral. Samtidigt som vår statsminister i sin regeringsförklaring högtidligt förklarat att Sveriges grundvärderingar är frihet, demokrati och mänskliga rättigheter, har svenska myndigheter gett tillstånd till export av vapensystem till länder i krig, vapen som används av icke-demokratiska regimer för att förtrycka sin egen eller andra länders befolkning, eller sålts till fattiga länder utan att ta hänsyn till målen politiken för global utveckling (PGU) om rättvis och hållbar global utveckling. Rege-

ringens ökade fokus på exportfrämjande går i bjärt kontrast med PGU då den ser länder med fattigdomsproblematik, som Brasilien och Indien, som marknader man helt oproblematiskt kan sälja stridsflygplan till. Det finns gott om målkonflikter i regeringens exportfrämjande och PGU.

Miljöpartiet har vid flertalet tillfällen kritiserat regeringen för brister i samstämmigheten mellan olika politikområden. Att alliansregeringen misslyckas med att bidra till PGU:s mål om en rättvis och hållbar global utveckling, en strävan som också riksdagens utrikesutskott tagit upp i sina betänkanden. Alla delar av regeringen ska underställas PGU och självklart ska även vapenexporten leda till en rättvis och hållbar global utveckling. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skärpning av regelverket

Regelverket som är under utredning för att se hur exporten av krigsmateriel till icke-demokratier kan skärpas pågår och kommittén ska redovisa sina slutsatser den 15 december 2014. Samtidigt fortsätter vapenexporten till odemokratiska stater. Den andel som gick till stater med stora demokratibrister ökade med 48 procent jämfört med året innan.

Den siffran skulle säkerligen bli ännu större om man räknade in det statliga företaget Rymdbolagets försäljning och utbildning av soldater i Förenade Arabemiraten i satellitkontroll, vilket TV4 avslöjade den 26 mars. Nu omfattas inte Rymdbolagets verksamhet av ISP:s kontroll, vilket den borde göra, med tanke på att deras produkter och tjänster kan användas till mer än ett användningsområde. Med Rymdbolagets hjälp möjliggörs USA:s drönarkrigsföring som av många kritiserar för att vara ett väldigt trubbigt vapen som dödar inte bara motståndsmän utan även helt oskyldiga civila. Miljöpartiet arbetar för att Sverige ska införa ett demokratikriterium till regelverket för exportkontroll där respekt för de mänskliga rättigheterna blir ett krav. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Att ett statligt svenskt bolag kan medverka till något sådant borde inte vara möjligt med tanke på regeringens ägarpolicy för statliga företag, som har tydliga formuleringar gällande mänskliga rättigheter och som betonar att detta är särskilt viktigt för bolag som verkar inom känsliga branscher och i problematiska länder. Här vill Miljöpartiet se en skärpning av regelverket så att även tjänster och produkter liknande Rymdbolagets verksamhet ingår. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringens dubbla måttstockar blir också tydliga när regeringen väljer att ta ställning för mänskliga rättigheter och när den väljer att blunda. Ett tydligt exempel är regeringens agerande att dra tillbaka biståndet till Uganda jämfört med vapenexporten till Saudiarabien. Det är lätt att säga vackra ord om mänskliga rättigheter om det inte får någon praktisk betydelse i den förda politiken. Regeringen silar mygg och sväljer kameler.

Fel! Okänt namn

Ta korruptionen på allvar

Det råder i dag stor enighet om att motköpsaffärer, eller s.k. offset, generellt är något dåligt eftersom det anses strida mot frihandelsprinciper. De hindrar den fria konkurrensen, de omgärdas av näst intill obefintlig transparens och öppnar för korruption. Världshandelsorganisationen (WTO) har av dessa skäl i princip förbjudit offsetaffärer. Men eftersom överskottet av vapen är så stort i världen har man beslutat att göra undantag för just vapenaffärer.

Enligt skrivelsen tar regeringen starkt avstånd från varje form av korruption i internationella affärstransaktioner. Såväl givande som tagande av muta är sedan länge straffbelagt i svensk lagstiftning. Regeringen välkomnar också de initiativ som tagits för att tillämpa en internationell uppförandekod, inklusive nolltolerans, mot korruption, de s.k. Global Principles of Business Ethics for the Aerospace and Defence Industry. Miljöpartiet menar att regeringen måste göra mer på detta område för att bli trovärdig.

Enligt Miljöpartiet är det ett mål i sig att begränsa vapenproduktionen i världen. En grundförutsättning för att en näring ska kunna få exportstöd borde vara att det ställs krav på transparens och en tydlig redovisning av vart pengarna går. Detta för att inte svenska skattemedel ska gå till korruption. Regelverket för vapenexport borde självfallet underställas samma tuffa regler som inom biståndssektorn, med sina tydliga krav på redovisning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Att industrin antar olika s.k. Codes of Conduct må vara bra, men ska samhället få bukt med korruptionen måste även riksåklagarämbetet få rejäla resurser för att kunna göra ordentliga utredningar. Miljöpartiet menar att åklagarämbetet måste ha tillräckliga resurser för att kunna utreda korruptionsbrott, vilka ofta är mycket komplicerade. Misstänkta mutbrott inom vapenexportaffärer är extra svåra då vapenindustrin använder sig av invecklade motköpsavtal när det gäller försäljning av stora vapensystem, som stridsflygplan.

Om regeringen väljer att inte agera mot korruptionen är risken annars stor att FN, Europarådet och OECD kan komma att kritisera Sverige för att vi inte uppfyller våra internationella åtaganden.

Mänskliga rättigheter är en grundförutsättning

Att svensk utrikespolitik ska främja respekten för de mänskliga rättigheterna har av riksdagen och regeringen betonats alltmer under senare år. Omsorgen om och försvaret av de mänskliga rättigheterna är en integrerad och central del av den svenska utrikespolitiken.

I riktlinjerna för vapenexport anges att respekt för mänskliga rättigheter är ett centralt villkor för att vapenexport ska beviljas. Det spelar ingen roll om vapnen i sig kan komma att användas för att kränka mänskliga rättigheter eller inte, det räcker att kränkningarna förekommer i landet för att vapenexporten ska stoppas.

För att Sverige ska kunna föra en trovärdig utrikespolitik måste regeringen också stå upp för riktlinjerna för vapenexport och alla de högtidliga deklarat-

ionerna om frihet, demokrati och mänskliga rättigheter som regeringen uttalar. Orden måste också stödjas av den förda politiken. Det är annars stor risk att varje vapen som Sverige skickar till odemokratiska stater blir ett godkännande av förtrycket, utöver risken att materielen direkt bidrar till att döda eller skada. Frågan som Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen ställer är därför berättigad: Hur länge till ska vapenexporten vara undantagen kraven på mänskliga rättigheter?

Sverige måste självklart ställa sig på rätt sida när folken i Nordafrika och Mellanöstern tagit steg mot att frigöra från sig diktaturens ok och påbörjar en utveckling mot demokrati och öppenhet. Vi ska självklart leva upp till de riktlinjer som riksdagen lagt fast och inte låta industripolitik och svenska arbetstillfällena kompromissa bort våra ideal. Vi ska självklart inte beväpna diktaturer; vi ska stödja demokratiåtgärder – då tjänas också Sveriges långsiktiga intressen. Vår viktigaste tillgång i alla internationella sammanhang – också i handelssamarbeten – är vårt rykte.

Miljöpartiet anser att det inte hade varit möjligt att driva en vapenexportpolitik som så tydligt saknar stöd i opinionen om inte systemet varit så stängt för insyn som det är i dag. Vår mening är att vapenexporten därför i fortsättningen måste bygga på tre grundläggande principer: ett riktigt demokratikriterium där mänskliga rättigheter är ett krav, en öppenhet som möjliggör den granskning som behövs och ett ordentligt ansvarsutkrävande enligt demokratis principer. Dessutom bör Försvarsexportmyndigheten läggas ned.

Våra folkvalda måste kunna hållas ansvariga

Det är dags att de svenska partierna och deras företrädare i Exportkontrollrådet (EKR) upphör att systematiskt åsidosätta reglerna för vapenexport. Tidigare skandaler som ”Saudiaffären” visar att dagens system med stängda dörrar och tystnadsplikt inte fungerar. Folket och riksdagen saknar i realiteten insyn. När skandaler avslöjas kan ansvariga politiker i skydd av sekretessen skylla ifrån sig på myndigheter och tjänstemän.

Det är ett problem när regeringen skjuter ifrån sig ansvaret för tillståndsgivande men agerar aktivt för exportfrämjande. Genom dagens system har ansvaret skjutits från politiker till myndigheter och råd. Detta gör att politikerna kan hålla kontroversiella affärer på armlängds avstånd. Det är inte ett demokratiskt stabilt system. Våra folkvalda måste kunna hållas ansvariga för sina beslut. Dagens ordning med Inspektionen för strategiska produkter (ISP) som beslutande myndighet måste ändras. Ett organ med direkt politiskt ansvar måste fatta besluten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 2 april 2014

Bodil Ceballos (MP)

Peter Rådberg (MP)

Mehmet Kaplan (MP)

Valter Mutt (MP)

Annika Lillemets (MP)